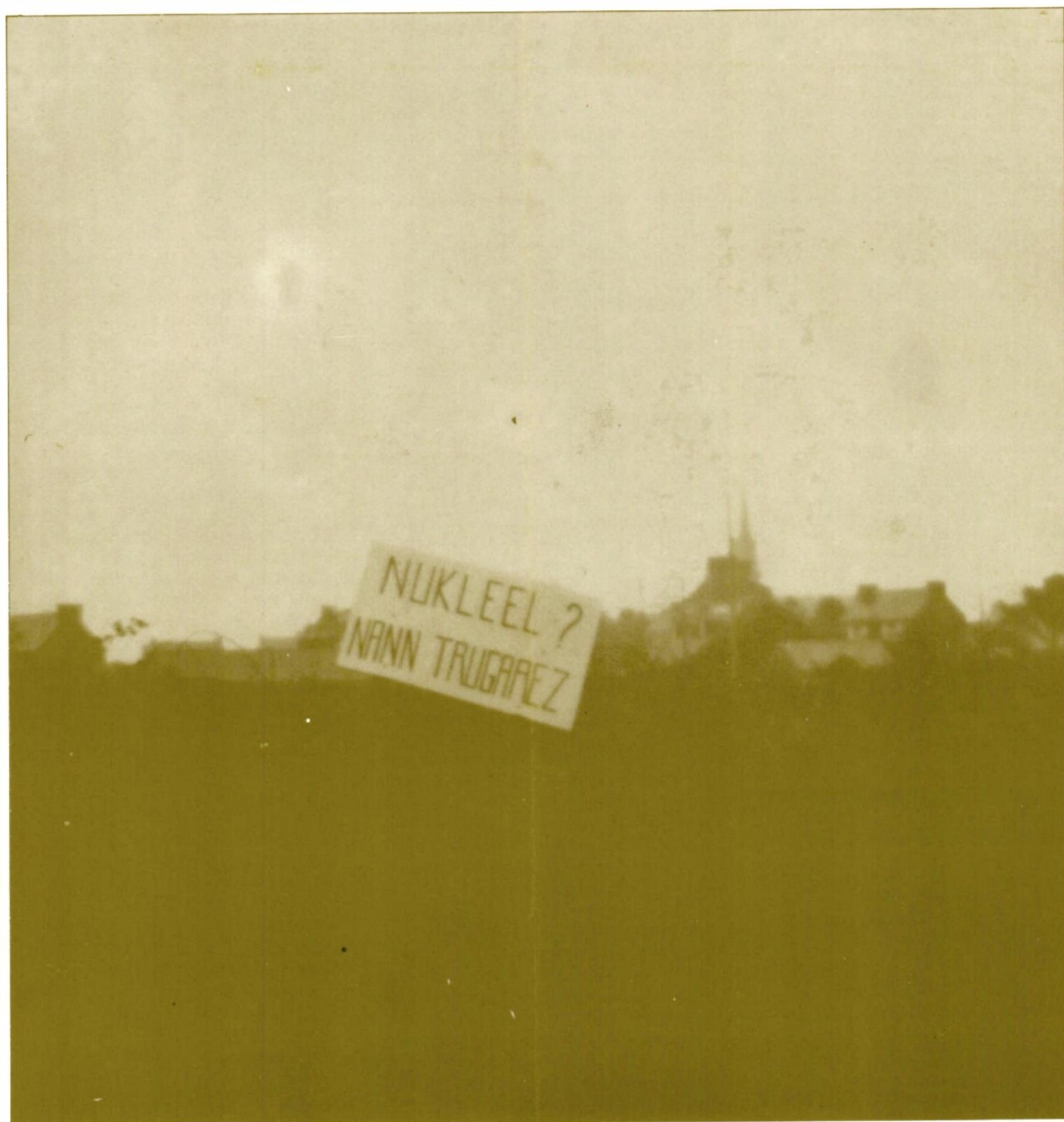

POBL VREIZH

4^L

KERZU 1979
NIV. 118

HARPIT POBL VREIZH

KRP 2746-79 ROAZON
CCP RENNES

7^e listennad

J.L. Kerdoncuff, Brest	20,00
J.P. Kelvenec, Brasparz	20,00
Y. Croguennec,	
Plouneour-Menez	20,00
M. Sicault, Rochefort (17)	20,00
Komite stal BNP Brest	60,00
C. Pierre, Poulouen	10,00
F. Jostin, Kemper	20,00
Y. Rosmorduc, Kimerch	20,00
C. Henry, Lannuon	40,00
Y. Olivier, Pleiber-Krist	20,00
F. Allain, Plousane	60,00
M. Lescop,	
Mareil s/Maudre (78)	50,00
A. Servat, Cholet (49)	20,00
M. Maréchal, Tunisi	35,00
M. Bauer, Isle s/Sorgue (84)	20,00
Y.R. Perros	20,00
E. Loin, Caen (14)	20,00
D. Derrien, Mael-Karaes	10,00
G. Le Saux, Sant-Brieg	10,00
P. Pennec, La Tronche (38)	10,00
H. Gourmelen, Sant-Maloù	60,00
P. Duval, RFA	50,00
J. Peltier, Gwened	50,00
B. Gwigourez, Rambouillet (78)	44,00

709,00

Diwar al listennadoù all 2320,00

War-un-dro 3029,00

Braw ! 180,00L er mis all (5 a brofourion : 36,00L peb heni well-wazh), 709,00L er mis-mañ (24 a brofourion : 29,50L peb heni well-wazh). War an daou vis : 889,00L, da lared eo 445,00L beb mis. N'eo ket kalz ha n'eo ket nebeud : n'eo ket re ; ne vez ket re morse ! Adtapet eo an dilañs ganeomp, ha fiziañs hon eus e teuy beb mis an 600,00L hon eus ezomm bras anehe. Rag kresk zo adarre war an traoù, ha kaer hon eus ober, e vez diaessot'h-diaessañ dimp dont a-benn eus hor stal, daoust ma poaniomp d'he derc'hel en he sav... Med chom a ra en he sav evlenn !

Da brofourion ar mis-mañ, d'an oll re a ro o arc'hant hag o istim da b/Pobl Vreizh — o istim dindan spelloù o arc'hant —, e lava romp, ur wech ouzhpenn, trugarez vras hag anaoudegezh vad.

Pobl Vreizh

KOMANANTOÙ

	boutin : 40 L	V
P	skoaz : 60 L	R
O	pe ouzhpenn	E
B	KRP ROAZON	I
L	2746-79	Z
	C.C.P. RENNES	H

Ti-Moullerezh « Iroise »
29200 Brest
Rener ar gelaouenn
Fañch Morvannou C.P.P.A. 50 091
1700 skwerenn

Kemennadenn

Pedet eo ar re a gass penna-
doù da b/Pobl Vreizh d'ober
evelhenn mar plij ganto :

— skrivañ war un tu hebkén
eus ar follenn ;

— mar skrivont gant ur meka-
nik-skrivañ, ober gant un «etrel-
nenn» frank : mar bez un dra
bennag da chañch, da reizhañ,
da gempenn, e vez kalz aessoc'h
pa vez plass d'henn ober war ar
« vammiskrid », heb bezañ oblijet
da adkopiañ peb tra (labour hir,
divourrus hag ur c'holl-amzer :
ken prisius eo amzer paotred ha
merc'hedi skipailh Pobl Vreizh
hag heni n'eus forzh piw) ;

— mar skrivont gant an dorn,
ar pezh a zo merket a-us zo ken
gwir all : ra vo stank ha frank an
takadoù « gwen », goulllo, ma vo
gellet ober ar c'hempenn war-
eeun ;

— arabad skrivañ beteg traoñ
ar bajenn ;

— HA DREISTOLL, MIROUD
UR RIBLENN-BAJENN (AHAN-
TA : UNE MARGE, E GALLEG) O
TALVEZOUZ AR 1/4 D'AN NE-
BEUTAÑ EUS LEDANDER AR
BAJENN.

Evel hon eus kemennet deoc'h
dija (gw. Pobl Vreizh mis Du
(niv. 117), p. 3), ez eo red
d'hon kenlabourerion kass o fen-
nadoù, kemennadennoù, barzho-
negoù, lizheroù... abred awalc'h
dimp d'o ressew d'an 10 eus ar
mis d'an diwezatañ.

Ar re a c'houlenn diganimp
embann kemennadennoù diwar-
benn stajoù brezhoneg a aosont,
e kav dimp n'eo ket re goulenn
diganto sevel o c'hemenaden-
noù e brezhoneg : n'omp ket
mekanikoù da lakaad traoù e
brezhoneg ; n'eus netra, nemed
ar vadelezh hag ar spered a gen-
labour e-barzh ar stourm ewid ar
brezhoneg, n'eus netra douzh
hon lakaad da embann kemenna-
dennoù a vez kaset da b/Pobl
Vreizh gant strolladoù ha tud
n'int ket nec'het-gant Pobl
Vreizh ahendall... N'omp ket
kennebeud mekanikoù da
voullañ n'eus forzh petra hag
ewid n'eus forzh piw. Deread e
vefe eus perzh tud zo, hag a vez
o c'houlenn digant Pobl Vreizh,
aketus hag ingal, embann ke-
mennadennoù ewid o chapel, ha
pa vefe ur chapel vrezhoneg,
deread e vefe eus perzh an dud-
se, pa da vihanñ eus perzh

unan bennag anezo, bezañ ko-
manantet da b/Pobl Vreizh, pa
na ve kén. Ma n'o deus kela-
ouenn ebed, pe ma 'z eo aet o
c'helaouenn d'an traoñ (na boud
e oa e galleg ewid ar 95%), ne
weler ket perag ez aje Pobl
Vreizh da vatezh gant tud na
raont ket dezi, n'eo ket ar SMIC,
mes pas memes ur sañtim...

— Ne vez ket embannet war
b/Pobl Vreizh ar pennadoù, lizhe-
roù, barzhonegoù... bet kaset
dishanw, pe gant un hanw-
pluenn o talvezoud kement hag
un hanw dianav. Ne vo ket em-
bannet eta barzhoneg Noun
b/Ploeven diwarbenn « digoradur
ofisiel kasarn Ti-Voujeret »,
peogwir n'ousomp ket piw eo an
Noun-se.

— Lennerion ha komanante-
rion Pobl Vreizh n'o deus gwir
ebed war ar gasetenn : pa
savont ul lizher, ur barzhoneg, ur
pennad, memes sinet, hag e
c'houlennont e vefent embann-
net, arabad dezo klask gwaskañ
war ar re a zo e karg eus ar
gasetenn : ar re-mañ n'int, ur
wech ouzhpenn, na mekanikoù,
na memes moullereion o voullañ
kement hag a vez goulennet di-
ganto moullañ. Chom a ra Pobl
Vreizh ur gelaouenn politikel e
brezhoneg perc'hennet gant Un-
vaniezh Demokratel Breizh. Roiñ
a raomp a gomz da veur a heni,
zokén ewid hon dislavared. Mes
ar pezh a raomp n'eo ket abala-
mour e vez gwasket warnomp :
ar gwir hon eus da varn ar pen-
nadoù, peogwir hon eus ar
respontegezh ahendall, an tru-
builhoù a-wechoù, al labour, ar
skuizher hag an torr-penn
dalc'hmad.

N'omp ket tud o kerzhed dre
ma 'z eus bet lakaet ur bistolenn
(prest da dennañ) war gorn o zal
dezo : nann, n'omp ket tud sort-
se, dre chañs. Ober a raomp eus
hor gwellañ, mes ra gompeno
hon lennerion e tle unan bennag
delc'her krog e-barzh ar stur...

Pobl Vreizh

LENNIT
POBL VREIZH

ERITREA : UR BRESEL DAMANKOUAET

Pelec'h ema **Bro-Eritrea** (Erythrée en galleg) ? E norz **Bro-Etiopia** ema, etre **Bro-Soudan** ha **Bro-Djibouti**. E penn ar Mor Ruz ema an aod anezi, ha kompren a raer awalc'h ne chomfe ket diseblant ar broioù bras ouzh ar pezh a c'hoarvez er vro-se.

Ur vro eo **Bro-Eritrea**, zoken ma oa bet aloubet ha staget ouzh **Bro-Etiopia** gant an Impalaer (empereur) **Menelig**, e-kerz an eil hanterenn eus an naontegved kantved. En ugentved kantved, evel a ousoc'h, e voe taget **Etiopia** gant armeoù **Mussolini**. Pa voe disammet **Etiopia** diouzh an arme Italia-nad, e strivas an « Negus » (**Haile Selassie**) da grouiñ en **Eritrea** ur strollad « ewid an unvanidigezh », c'hoant gantañ da stagañ anehi ouzh **Etiopia**.

Kasset voe tud gant an ONU da **Eritrea** (diw veaj) da weled hag eñv o devoa c'hoant an dud da gaoud ur vro di-zalc'h, ur vro dehe, peotramant de vezañ staget ouzh **Etiopia**. Diwar leweson ar Stadoù-Unanet (USA), e oant laosket da sevel ur c'hamp ewid o arme e **Kagnew**, en **Eritrea**, ewid 25 bloaz, hag e voe diviset en ONU (en desped da ali an **Unvaniezh Soviedel**) e vije « kevredet » (federee) **Eritrea** gant **Etiopia**, e 1952.

E 1962, e voe lakaet **Eritrea** d'ur ran-nvro eus **Etiopia** evel ar re all. Krog oa tud, avad, da stourm gant armeoù, abaoe bloaz dija d'ar c'houlz-se.

Pessort strolladoù zo o ren ar stourm-se ? Tri emant :

— an **Talbenn ewid Frankis Eritrea** ema en e zalc'h (e 1977) kornog ar vro, musulmanad eo, ha sikouret gant **Bro-Irak** ha **Bro-Arabia**.

— an **Talbenn Pobl da ziac'hubiñ Eritrea** a vez roet nebeud a sikour dehañ, harpet 'vez un tamm gant **Yemen ar Su**, **Bro-Somalia** ha **Bro-Siria**. Med aaset mad eo, ha krouet z' eus bet un toullad mad a isfram-mou (infrastructures) gantañ hentou, stailioù kenwerzh, kevelourioù (cooperatives), labouradegoù bihan hag all. Arru mad eo gant an dud, abalamour d'ar skolioù ha

d'an ospitalioù bet savet gantañ. Ur strollad lik eo, tud a beb sort relijion hag a beb sort gouenn ennañ. Ema kreis ar vro en e zalc'h

— an trede strollad n'eo gwall greñv c'hoazh, met skoazellet e vez gant **Bro-Arabia** ha **Bro-Libia**.

Mil rekouret e vez an oll strolladoù-mañ, o vezañ ma c'hellont mont da glask repu da **Vro-Soudan** forzh pegoulz : laosket 'vezont da dont ha da vont 'vel ma karont.

A-barzh mont pelloc'h eo ret gweled mad penaos oa kont araog ma krogas an dispac'h (révolution) en **Etiopia** ; skoazellet 'vese homañ gant ar **Stadoù Unanet**, ha stourm Eritreis harpet gant ar broioù meneget uhelloc'h, ha gant ar broioù sokialour dre vras.

P'eo bet diskaret an impalaer **Haile Selassie** en 1974, eh a e penn ar gouarnamant, goude meur a zarvoud nebeud anavezet, un toullad ofissourien eus an tu kleiz, menozioù sokialour gante. Hag int da sevel neuse ur sort raktun (programme) demokratel ansav a ra ar raktun-mañ ez eus dislavarioù etre ar broadoù disheñvel ; a eil renk, avad, int laket gantañ ; roet vo d'ar broadoù o gwirioù, med n'o devo ket ezomm d'en em zisrannañ diouzh **Bro-Etiopia**...

N'ema ket, avad, ar raktun-mañ diouzh c'hoant Eritreis, ha derc'hel a raont da c'houl, ha da stourm, da gaoud ur vro di-zalc'h

Gant kement-mañ e tegouez ur chañchamant bras e-barzh emzalc'h ar broioù a sikoure bro pe vro er c'horn-se eus Afrika.

An **Unvaniezh Soviedel**, ha d'he heul broioù ar reter, en em lak da zilesel o mignoned (**Eritrea** ha **Somalia**) ; hag int da gass armou, ha goude tud d'o implij, da **Vro-Etiopia**. Er c'hontrol ez eo sikouret (nebeud a-walc'h) **Eritrea** ha **Somalia** gant « **Broioù ar c'hornog** ».

Gant sikour soudarded eus an **Unvaniezh Soviedel** hag eus **Kuba** (beteg fin ar

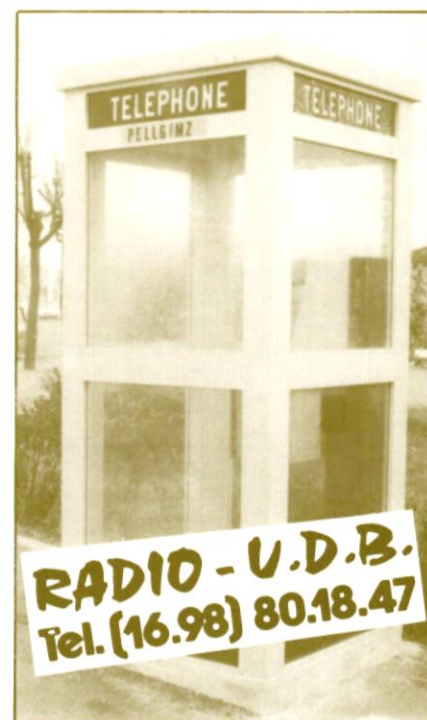
bloawezh 1978) e teu arme **Etiopia** a-benn d'adlakaad he c'hrabanoù war gerioù pen-nañ **Eritrea**. Hag emsaverien **Eritrea** da renkoud kulañ un tamm. Med delc'her a raont da stourm, ewid o fobl ha ganti, hag henn ober a refont, moarvat, beteg an trec'h !

Diwar an darvoudoù-se ez eus tu d'ober un toullad ewezhiadennoù : abalamour da betra eo deuet an **Unvaniezh Soviedel** da stourm ouzh **Eritreis** goude m'he devoa sikouret aneze a-raog ? Mad oa dehi gwelet **Etiopia** koll ur « rann » anehi pa oa un den eus an tu dehoù en he fenn, ha n'eo ket mad dehi kën pa oa arru un toullad tud eus an tu kleiz, sañset, e penn **Etiopia**.

Unan bennaket a deufe neuse da soñjal n'eo ket diouzh pennaennoù (principes) ar sokialouriezh eo e vez dibabet politikerezh diavaes an **Unvaniezh Soviedel**, met diouzh hec'h « interestoù » a vro c'halloudeg.

Arabad vefe d'ar pobloù gwasket fizioud re enni da vezañ sikouret en o stourm, evel ma oar dija pobloù **Bro-Lituania**, **Bro-Letonia**, **Bro-Ukrania**, **Bro-dTchekoslovakia**, hag all

Kawan TREVIAG

Komanantit d'ar gelaouenn bolitikel nemeti e brezhoneg penn-da-benn

Pobl Vreizh (service abonnements *)

BP 304 - 29273 BREST-CEDEX

Hanw hag hanw-badez .....

Chomlec'h .....

a gass e gomanant

Boutin : 40 L (1)

Skoaz : 60 L pe ouzhpenn (1)

Estrenvro : 60 L (1)

(1) Diverkit ar gerioù na servijont ket

Amañ an arc'hant

dre chekenn-bost (1)

dre vandat-lizher (1)

dre chekenn-vank (1)

CCP RENNES 2746-79

* da verkañ dre red war ho kolo-lizher

**CAFÉ DES MOUETTES
TAVARN AR SKREWED**

Guiness diwar ar waskeres

—
Porzh a goñvers

BREST

Tél. 44.33.21

N'eus ket gwall bell 'm eus bet tro da dreusiñ un tamm mad eus ar Frañs, ha Bro-Spagn en he fezh... Re hir e vije din kontañ deoc'h dre ar munud kement tra gäer am eus bet gwelet eno ; koulskoude 'm eus c'hoant da gomz deoc'h eus diw vro vihan kavet war ma hent, diw vro heñvel a-walc'h ouzh **Breizh** e meur a geñver : henñ ar **Vasked (Euskadi)** ha **Katalonia**.

Euskadi, pe ar Vro Bask, mar kavet gwelloc'h, zo o chom enni ur boblad a zaou pe dri milion a dud, ledet en daou du d'an harzoù etre Frañs ha Spagn : eus tu ar c'hreisteiz ez a o zachenn beteg kêrioù **Bilbao**, **Pamplona**, hag all (Garazi), ha re all c'hoazh... Dre chañs zo un eontr din (ha n'eo ket Bask evelato) o chom e **Biarritz**. P' on bet degouezet en e di, e kontas din an doareoù :

Trous a oa o sevel e Bro Bask an hantennos, abalamour d'ar refujerien : evel a ousoc'h, n' eus ket gwall bell c'hoazh, edo Bro-Spagn dindan yew ponner an diktatour **Franco**. Gwasket e oa neuse Basked ar c'hreisteiz, ha lod aneze, lakaet klask warne gant ar soudarded, a ranke tec'houd kuit da gaoud repu e-barzh al lodenn « gall » eus o bro, tu **Biarritz**. Bremañ avad eo aet ar mestr kozh da Anaon, ha Spagnolis, red eo ansav, zo un tamm mad liproc'h... Ar Vasked avad, a rank dere'hel da 'n em gannañ ewid kaoud o droedoù : an droed da gomz o yezh, da gelenn anezi e-barzh ar skolioù, an droed da ren o aferioù o hunan.

Giscard d'Estaing, enñ, n'eo ket gwall chalet grant droedoù bresset ar Vasked ! Laret en deus : « Peogwir ema marw an diktatour, ne faot ket din gweled mui refujerien er Frañs ! ». Hag enñ ha lakaad er-maes an dud o doa kavet bod en tu-

mañ d'ar Pireneoù. Ewid ar Vasked avad, sed ase un dreisinni ! Int-i zo ataw o vreseliañ eneb Spagnolis, ha setu m' ema ar Frañsisien o werzhañ o militanted taerrañ d'o enebourien, gant ar vezh !

Fuloret eo tud Euskadi, en daou du d'an harzoù : en deiz m' oan arruet e **Biarritz**, paotred yaouank e konnar o doa lakaet an tan e-barzh an is-prefeti, ar maerdi hag an tribunal. Ur vanifestadeg (ne oa ket an heni gentañ, nag an diwezañ da zont) a oa da vezañ dalc'het e kreis kêr. Eveljust, ar pfred en doa lakaet berz war ar vanifestadeg, ha difennet ouzh ar c'hasetoù kontañ ar c'heloù : petra 'peus bet klewet, c'hwï Bretoned, diwar-benn ar reus-se ?

Antronos, evelato, 'm eus kemeret, gant ma zamm tiegezh, penn an hent trema Euskadi ar c'hreisteiz : peus-di-zarempred e oa an otohent da vont di. P' omp bet degouezet gant an harzoù, dirag ti ar val-touterien, ne oa ket med daou garr-tan araosomp ! E gwirionez, ne glaske ket kêr ar Frañsisien, pell a oa, mont dre eno : e-pad an hañv e oa bet stanket an hent meur a wech gant bandennoù Basked droug enne, toulet o mneuiou ha drailhet o gwerennoù da weturioù ar C'hallaoued. War ar mogerioù, a-hed an hentoù, e oa bet liwet gant ter-du, hag e lizherennoù bras, frassennoù galleg evel homañ : « Français, vous êtes complices par votre silence ! » (« Gallaoued, c'hwï zo dorn-ouzh-dorn gant **Giscard**, peogwir ne larit grik ! »). A-wechou memes, e oa bet gwelet mell pikol mergodennoù pilhou, krouget e-kreis ar c'hammdroiennoù, skrivet warne traou asort-se...

Ur c'hensort din eus kostez an **Orient**, klasket gantañ tremen ar sizhun a-raog, a oa bet difennet mont, gant ar poliss gall, « ewid e surentez » (gouez dezé). Koulskoude, diouzh ma 'm eus klewet, n' en em

gemer ket ar Vasked ouzh ar Vretoned ma lakont ur « Bzh » ouzh o c'harr (ar re a oar petra eo, da nebeutañ...).

Ma : en deiz ma oamp tremenet, ne savas trous ebéd. Daw eo lared e oa gwardet-mad an otohent diwar-neuse : touri-belloù-koad a oa bet gwintet a beb tu, gant soudarded armet en nec'h aneze, da eweshaad ouzh ar gweturioù o vont hag o tont : skrijus !

Arru gant fabourzioù **Sant-Sebastian**, e rankemp kuitaad an hent meur. Edomp e-barzh karterioù paourañ ar gêr-se : an tier oa kozh ha lowr, lojet fall an dud, usinoù o skopad o mogedennoù e peb lec'h : Euskadi eo lodenn pinidikañ Bro-Spagn e-keñver hec'h industriezh, ha koulskoude, ar c'hêrioù eno, **Sant-Sebastian**, **Bilbao** pe **Vitoria**, zo divalaw ur spont : aes eo gweled n'o deus ket kemeret Spagnolis kalz damant oute, abaoe kant ha kant a vloawezhioù, ha pa 'z eo ken braw kêrioù kreis ar vro : **Madrid**, **Toledo**, **Alicante** zoken.

Duet e oa ar mogerioù gant skrivadurioù a beb sort : « **Gora Euzkadi** » (« **Bewet Euskadi** ! »), « **Euzkadi Ta Askatasuna** » (« Euskadi ha Frankis », hemañ eo hanw an arme kuzh, E.T.A. e berroc'h komzoù), hag un toullad siwazh c'hoazh, an oll aneze e yezh ar vro : mad c'hwï, me n' oan ket ewid intent an darn vrassañ, ken treudig, ken skortig eo ma anaoudegezh eus ar baskeg.

Dre ma kuitaemp kêr, e oamp o vont hebiou d'ar c'hozh bussou leun-chouk o kass an dud d'o labour. Neuse e skoemp war-zu ar menezioù da dizhoud **Pamplona**.

Pamplona eo kêr-benn Bro-Navarra. Aliet oa bet deomp tremen dre eno, peogwir e vez sioulloc'h ar bed du-se. Ema **Navarra** unan eus ar proviñsoù bask, koulskoude Navarris n' o doa ket en em lakaet eus tu ar republikaned an amzer bresel-diabarzh Bro-Spagn. Er c'hontrel, e c'houlennent distro ar roue, hag en abeg da se, ne oant ket gwelet re a-dreus gant an diktatour **Franco**, a vage ar soñj lakaad ur roue en e lec'h 'benn ma yafe re gozh (ha sed a zo bet c'hoarvezet ewid gwir). Setu perag eo chomet peuc'h ar broviñs-se e-doug an tregont vloaz aet hebiou, ha pa darzhe an dispac'h e-barzh ar proviñsoù bask all : **Guipuzkoa**, **Biskaia** hag **Alava**.

Ouzhpenn-se, an tri c'hard eus Bro-Navarra zo aet da get ar yezh kozh enne, hag al lod brassañ eus Navarris ne ousont ket ken med spagnoleg : darn aneze n' en em santont ket Bask da vad (evel darn eus tud **Naoned** du-mañ, siwazh dezé !)... Hag evelkent, na pegen bras e voe hon estlamm hag hon sabatur o weled, a-hed an hent-bras trema **Pamplona**, sloganou newez-liwet war ar maen, e baskeg an oll aneze, da c'herwel Navarris da 'n em unvaniñ gant ar Vasked all ewid gonid assambles ar frankis hag an emrenerezh ! Rag ar Vasked ne faot ket dezé koll ul lodenn eus

An daou archer hon eus gwelet war b/Pobl Vreizh ar wech diwezañ ? Ya. N'eo ket o klask un oferenn int bet. Nann, emaomp amañ e Kastell Paol, an deiz ma oa bet stignet douzh tour ar C'hreiskêr al liketenn warni ar gerioù-mañ : « Kastellis, kousket oc'h ? »

kentelius...

o bro, evel domp-ni Bretoned pa savomp eneb an disrann etre **Naoned** hag ar peurrest eus **Breizh**...

Ur gêr vras eo **Pamplona**, hag o kreskiñ ingal e-gis an holl gêrioù bras e Bro-Spagn a-bezh : savet zo bet enni karterioù newez-flamm, gant tier uhel, pemzeg pe ugent estaj deze, da roiñ bod d'an dud gwall-lojet pe d'ar re yaouank deuet diwar ar maes. A-c'houdevezh e tapemp en-dro an otohent a gasse war-zu **Katalonia**.

Neuse e oa red deomp treusiñ kreis-don Bro-Spagn, ur c'hornad krin krasat gant an heol, ogesig ken sec'h hag un deserzh, paneved an nebeud jardinoù douret war-boues ar stêrioù deredet eus ar menez : gast ar c'hast ! Kompren a raen pegen taer e oa Spagnolis da zerc'hel o c'hrabanoù war ar broioù bask pe katalan, pa welen na reusidig al lod ingalet deze gant ar blanedenn !...

E fin an enderwezh, pe e penn kentañ an abardaez, ma vez gwell ganeoc'h, e oamp degouezet e **Katalonia** : aes e vese gweled e tostaemp da aochoù ar Mor Mediterrane, dre ma teue klouarroc'h an amzer ha puilhoc'h ar c'hlaswez en-dro deomp : Parados ar frwezh eo **Katalonia**, gant he gwiniel, he gwerjezoù ha, zoken, he farkadoù gwez-orañjes er c'hreisteiz.

N'eo ket ar parkeier hebkñ a ziskoueze deomp e oamp arru en ur vro newez ; bez 'oa iwe hanoioù ar c'hériadennoù hag an torgennoù. Rag Katalanis o deus ur yezh deze, 'gis ar Vasked. O yezh zo kalz aes-soc'h da gompren avad, peogwir e tever eus ar memes mammenn hag ar galleg pe ar spagnoleg : al latin. Lâromp, da droc'hañ berr, ez eus anezi ur parlant hanter-hent etre galleg ha spagnoleg. Komzet e vez kalz gant an dud, ha memes er c'hêrioù bras. Ouzhpenn-se zo ur pennig stad dezi ar c'hatalaneg da yezh ofissiel : priñselezh **Andorra** an heni eo, ouzh lein ar Pireneoù...

Katalanis a zo tomm ouzh o yezh. En amzer bresel-diabarzh Bro-Spagn o doa en em lakaet eus tu ar republikaned, eneb da **Franco**, hag an tirant kozh en doa talvezet

an « torfed » se deze, dre zifenn oute ober gant o yezh.

Abaoe bloaz avad o deus gonezet kaoud ur sort gouarnamant deze o-un, an « em-renerezh » : ar c'hatalaneg ne vez ket difennet kën ober gantañ hag en em ziskouez en-dro e kement lec'h : marc'ha-dourien zo a ra o zamm bruderezh e yezh ar vro : ouzh kof ar c'hamionoù hon eus bet lennet traoù 'gis « **MOBLES GIL, TELEFON...** », hag e lizherennoù bitigtoud a-zindan : « muebles Gil, telefono... » (e spagnoleg). E-barzh lod eus an tachennoù da gampiñ e oa bet merket a-us d'an nor « **CAMPAMENT** » (e-lec'h « campamento » a vese lakaet a-raog). Da nos omp bet chomet da dapoud koan en un ostaliri kran a-walc'h war bord an hent, ha na pebezh souezh ! kartenn ar boued a oa bet savet e katalaneg penn-da-benn, gant un droidigezh, e lizherennoù munud, e galleg, saoneg ha... spagnoleg. Neuse 'm eus mouse'hoarzhet gant al lewenez o weled kement-se, paotr an davarñ avad a chome mouzhet an tamm anezañ, dre ma kave dezañ e oan oc'h ober goap !

An deiz war-lerc'h ez aemp war-raog adarre etreseg ar c'hreisteiz, hag a-benn ur pennad mad a amzer e teuemp er-maes eus **Katalonia** da vont e-barzh ur rannvro all, heni **Valensia** (pe Valañs mar deo gwell ganeoc'h). Kornad Valañs zo tamm-pedamm 'gis Navarra : klasket zo bet disrannañ anezañ diouzh Katalonia, daoust ma vez komzet katalaneg eno. Bremañ avad zo tud er bastellad a-bezh a 'n em gann ewid kaoud ar memes frankisoù hag o breudeur eus an hanternoz : paotred yaouank a foet an hentoù dre guzh, diouzh an nos, da vastariñ ar skritelloù ha lakaad katalaneg e-lec'h ar spagnoleg. Iskissad tra ! ha ni c'hoant ganimp skoñ war-zu **Kér-Alicante**, ne gavemp ket dre venn e oa : a-benn ar fin hon eus bet komprenet o doa diverket hanw ar gêr vras-se diwar bord an hent, ha skrivet en e lec'h : « **ALICANT** », hervez ma larent-i er get...

Paul NORVES

Peogwir e komz hon kenlabourer **Paul Norves** eus **Bro-Euskadi** amañ war ar penna-d e-kichen, hon eus ase un digarez ewid lakaad dindan daoulagad lennerien **Pobl Vreizh** ur skwerenn eus **Euskaldunak**... Bez ez eo **Euskaldunak** ur gasetenn bolitikel embannet ewid Euskaris eus an tu-mañ d'ar Pireneoù, re **Euskadi-Nord** eta. Kalz bihanoc'h eo al lodenn eus **Euskadi** dalc'het gant ar Frañs eged an heni a zo dindan dalc'h Spagn : n'eo ket kêr brassoc'h ewid un arondissamant... Hag e vez hanw a-wechoù da sevel ganti un departamant, kement ha dispartiañ Euskaris diouzh Bearnis... Mes n'eo ket gwraet c'hoazh !

Bez ez eus en **Euskadi-Nord** ur strollad politikel eus an tu kleiz o c'houlenn an emrenerezh — d'an nebeutañ — ewid ar vro, hag o c'houlenn dreistall ma vo adstaget assambles an diw lodenn eus ar vro gozh bet troc'het e daou : ar strollad-se e vez gwraet EHAS anezañ, hag ez eus eveljust darempredoù stank etre EHAS hag ar strollad « breur » diasezet en **Euskadi-Su**, HASI hanw hemañ neuse...

N'eo ket bras **Euskadi-Nord**, ha n'eo ket gwall droet war un tu kleiz. N'eus ket gwall bell zo kennebeud eo bet diasezet EMAS, m'eo ar gasetenn **Euskaldunak** perc'hennet ganti. Un doare **Le Peuple Breton** ha **Pobl Vreizh** war un dro eo **Euskaldunak** : dont a ra er maes beb mis, ingal, 24 pajenn zo ouzh henn ober, gant diw pe deir fajennad en euskareg : mesk-ha-mesk ema ar penna-doù galleg hag ar re en euskareg. 1700 skwerenn beb mis a vez moulet eus **Euskaldunak**. Diaes kenañ eo ewid paotred ha merc'hed EHAS, ur gostezenn « abertzale » (da lavared eo : brogarour) eus an tu kleiz, diaes kenañ eo kavout ar frailh da silañ o mennoioù e-barzh pobl o bro, rag, evel oll sitoianed ar Frañs, ez eo bet Euskaris an Nord gwasket bras war dachenn o fersonelezh a Euskaris ; ha daoust ma 'z eo bew ha nerzhus an euskareg e meur a gorn eus Euskadi an Nord, evel ar Vretoned, Korsis, Oksitanis, hag all, eo bet flastret Euskaris e-barzh pressouer bras ar Republik unvan ha disrannadus...

Bez ema EHAS, evel an UDB, e-mesk ar strolladoù bet sinet gante **Karta Vrest** : bez ez eus eus homañ ur skrid-diasez ma tisklerier ennañ dielfennadurioù heñvel bet gwraet gant strolladoù meur a vro hag a bobl wasket, ha peurlvuiañ e kaver ar broioù-se war riblenn an Europ pinwidig hag er-maes eus « kalon » binwidig an Europ-se, dress : **Galissia, Sardinia, Euskadi, Breizh, Iwerzhon**, hag iwe **Katalonia**, daoust ma 'z eo homañ pinwidikañ bro industrialiset a zo eus ar re a gaver er Stad spagnol...

Komanantit da gelaouenn
c'hallek an UDB

Le Peuple Breton (service abonnements *)

BP 304 - 29273 BREST-CEDEX

Hanw hag hanw-badez .....

Chomlec'h .....

a gass e gomanant

Boutin : 40 L (1)

Skoaz : 60 L (1)

Estrenvro : 50 L (1)

(1) Diverkit ar gerioù na servijont ket

Amañ an arc'hant

dre chekenn-bost (1)

dre vandat-lizher (1)

dre chekenn-vank (1)

CCP RENNES 2365-76

BUHEZ UR PAOUR

An den a weler e bortred amañ, n'eus ket gwall bell zo eo aet da Anaon, d'an oad a dri bloaz a bewar-ugent... Bez e c'hellan lared e oa bet ganet e Koad-Kew, parres Skrignag, d'an 11 a vis Eost 1896.

Lavared a ra lod ez eo troet ar Vretoned da soñjal e-barzh ar marw : sañset, kentañ tra a raont beb mitin, pa zigoront o c'ha-setenn, eo mont buan da selled douzh roll ar re varw, da weled piw zo newez aet d'ar bed all, da weled gant piw ema ar servij deiz-ha-bloaz a-benn ar sul a zeu... A c'hell bezañ. A c'hell bezañ e vefemp douget da soñjal e-barzh ar marw, heb bezañ spontet gantañ tamm ebed... Gwechall ataw da vihanñ, ne vese ket kuzhet ar marw ouzh ar vugale : peogwir ez eus da verwel, ha peogwir n'eus netra surroc'h ewid se, arabad ober van da vezañ dall ha bouzar, pa welomp ha pa glewomp an Ankoù o vont hag o tont gant e garigellad...

Ha marwet eo Pêr. Ha n'eus bet nemed un nebeudig tud o c'houzoud kement-se : re e barres. Ha c'hoazh e oa o chom war ar maes. E kêrioù zo e c'hell an nen merwel evel ur c'hi : ne ouio den ebed. Pa varw un den brudet : Stalin, ar Pab, De Gaulle, Cl. François, J. Brel, Mesrine... (pe e vefe brud vad pe wall vrud, he defe lakaet an heni-mañ-heni da vezañ ana-vezet), epad daou pe dri dewezh ne vez nemed se war ar c'hasetennoù, er skin-gomz, er skinwel... Pa varwas Pêr, ne voe kavet nemed un nebeudig tud da gaoud poan spered, hag an dornadig tud all henn anaveze ne voent na souezhet na strafuilhet : kozh e oa Pêr, deuet e oa e dro... Miser en doa : setu eñv dilivret bremañ, ha disammet e wreg hag e vugale, en desped d'ar boan spered a zeu da heul an distarti.

Den ebed n'en deus bet gwraet an disterrañ prezegenn-gañv diwarbenn Pêr warlerc'h e varw : piw 'oa Pêr ? Ur paour, ur peisant kozh eus maesioù Breizh-Isel, evel milieroù all heñvel outañ. Netra da lavared diwar o fenn, netra da lavared diwar e benn.

Netra ? Martese. Ha koulskoude, na boud en deus bet bewet Pêr didrous ha divrud, ha divad awalc'h ouzhpenn, e kaver e-barzh buhez ar paour-se danvez d'en em soñjal, ha peadra da saludiñ Anaon un den bet fidel, a hed e vuhez, d'ar baourentez ha d'al labour, heb klemm morse. Milieroù zo ha zo bet evel-tañ, gwir eo. Enoriñ an eñvor anezo oll war un dro a c'heller ober, e-ser dibunañ neudenn newez torret buhez Pêr...

Ur paour. Ne oa ket druz ar peuriñ e-

kostez Koad-Kew pa zeuas Pêr war an douar. En em anavoud o doa gwraet tad ha mamm Pêr pa oant o daou o labourad gant ar memes mestr : unan 'oa mewel bras, eben matezh vras... Kerkent hag eureujet, e teuas tud war an douar er familh newez savet : beb bloaz, pe dost, e kreske an dud enni, ken e voe red dilojañ, klask un tiegezh brassoc'h, muioc'h a zouaroù outañ, ewid roiñ beb a damm bara bemdez d'ar vandennad vugale a oa eno. Kavet 'voe an tiegezh-se : kenavo da Goad-Kew neuse, ha lew, un ugent kilometr pelloc'h, e traonienn Ster-Aon, hanter hent etre Uhelgoad hag Ar C'has-tell-Newez.

Kerkent ha deuet un tamm korf dezañ, e voe lakaet Pêr da stagañ ouzh al labour eveljust... Labourioù a beb sort : kass ar saout d'ar park hag o degass d'ar c'hraou, drailhañ betarabes, riñsañ an teil a-zindan ar c'heseg, boueta al loened... Hanw 'vese eus ar skol ur wech ar mare : pell mat e oa ar vourc'h, mes peogwir e oa Pêr ur paotr, e voe kasset ingal awalc'h, nemed hag ezomm e vese anezañ er gêr, hag eh en em gave an dra-mañ aliesig awalc'h. Mes d'ar skol eh eas, trawalc'h ewid deskiñ drailhañ tammoù galleg... Tammoù galleg buan ankouaet, peogwir ne oa ket ezomm anezo mod ebed er gêr...

D'an deiz kentañ a vis Eost 1914 e sonas ar c'hleier : ar bresel... Re ar c'hlass 16 e teuas o zro buan. Araog mont beteg ar « front », e chomas Pêr hag e gamaraded un nebeud sizhunvezhioù en ur c'hasarn eus Gwened... Meur a wech en deus bet kontet pegen kollet en em gave eno, hag an troioù divalaw a c'hoarie re ar c'hêrioù, ar Barisianed dreistoll, d'ar beisaned elvel-tañ, berr o galleg ha digustum a-grenn ouzh doareoù ifrontet paotred ar c'hêrioù. Evel an oll Vretoned eus an amzer-se, re ar maesioù da vihanñ, e

oa Pêr un den eeun, yac'h a gorf hag a spered, didro. Geisoù paotred ar c'hêrioù ne oant ket ewid plijoud dezañ tamm ebed...

Pa zeuas ar mare da amprouiñ an dir dre an tan, e voe gouezet pere 'oa ar baotred solud... Ewid ar gouarnamant, ewid an « Etat-Major », ewid an ofiserien hag an isofiserien, e talvez ar Vretoned gwelloc'h ewid dir : aour e talvezent. Ha n'eo ket bet espernet an aour-se d'henn lakaad e-barzh ar forn, e-barzh genoù ar bleiz. Lavared a ra trawalc'h kement monumant ar re varw a gaver e Breizh, pegen reizh, pegen sentus, pegen dispont eo bet ar Vretoned epad ar pewar bloaz spontus-se, ha ped ha ped anezo zo bet aet beteg roiñ o buhez ewid ur Frañs na oa ket o mammvro, hag alies e plass paotred rannbarzhioù all ar Frañs na vennent ket mont d'al lazhadeg... Monumant ar barres ma oa Pêr anezi e kaver warnañ naw hanw ha pewar-ugent, ewid 1800 den a oa o chom enni en amzer-se ; war an 1800 den, e oa, sañset, 900 paotr ha 900 plac'h ; e-barzh an 900 paotr eo kontet hag ar re gozh-kozh, hag ar vugaligoù : ne vern, 90 anezo (war boues unan) lazhhet er bresel : unan war zeg, hag unan war bewar ma konter diouzh ar re a oa bet galwet : 25% a soudarded lazhhet. Hag e kement parres eus Breizh ema kont evelse. Uhel eo bet savet « tailhoù ar gwad » e Breizh, diw wech uhelloc'h eged e-barzh ar peurrest eus ar Frañs...

Ar Vretoned n'o deus ket gouezet mad biskoazh pegen prisius eo bet o gwad ewid difenn ar Frañs. Ewid difenn Breizh war ar memes tro, a lâro an alvokaded. Beteg ur serten poent hebkén. Rag n'eo ket e Breizh an heni 'oa berniet ha dastumet pinwidigezhioù ekonomikel ar Frañs : gwad ar Vretoned en deus servijet da save-teiñ pinwidigezhioù na oant ket dezo, rag dija en amzer-se e oa Breizh kalz warlerc'h, hag ar Vretoned en em dennet bew e-maes eus an ifern n'o deus bet digoll ebed eus ar boan hag eus an trubuilhoù o deus bet...

Pêr, evel al lodenn vrasañ eus ar Vretoned, ne ouie ket an doare. Lavaret 'oa bet dezañ e oa an Alamanted (Prussianed e oant c'hoazh ewid kalz en amzer-se...) gwall dud, sovajed, hag e oa red mroud outo a vont pelloc'h war raog... Lavaret 'oa bet dezañ e oa ar Frañs ur vammvro vad, madelezhus, brokus, ya, brokus peogwir e oa bet aet beteg sevel un ti-skol ewitañ hag e genvrois, da zeskñ galleg dezañ... Paket e voe ar Vretoned e-diabarzh korventenn ar vroadelouriezh

AR FALZ

kelaouenn drimisieg an Emsav diasezet gant Yann Sohier, bodet ennañ skolaerion ha kelennerion Vreizh a-du gant ur skol vreizheg ha laik gwirion

Lennit Ar Falz ! Komanantit d'Ar Falz !

(30 L ewid 6 niv.).

AR FALZ, Str. Kan-Ar-Gwez - 29245 PLOURIN-MONTRouLES
KRP 430-20 H ROAZON

AL LIAMM

ar gelaouenn nemeti o roiñ, 6 gwech ar bloaz
barzhonegoù, kontadennoù, pennadoù a beb sort ha keleier
80 pajenn e peb niverenn - Renner : Ronan Huon

komanant : 50 L - Studierien : 35 L
Teñzorer-merour : P. Le Bihan - 16, rue des Fours-à-Chaux
ST-SERVAN 35400 ST-MALO - CCP 5349-06 PARIS

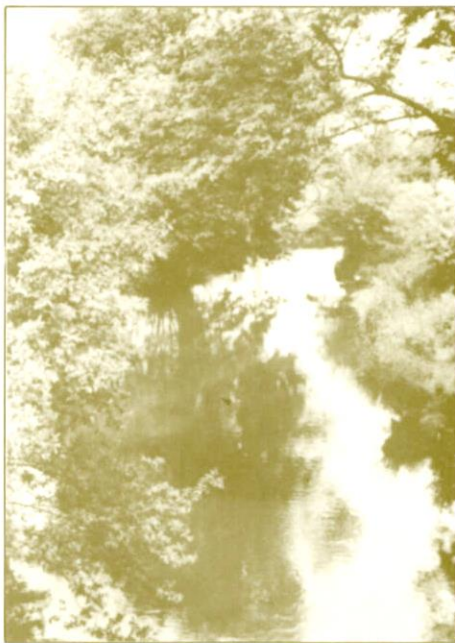
Pa voe kasset Pêr da vered e barres, e oa un nebeudig tud heñvel mat outañ a vont da heul e arched. An drapo triliw a oa iwe... En ur Vreizh c'hoant ganti tizhoud an emrenerezh, ez eus c'hoazh milieroù a Vretoned o vevañ hag o verwel heb ma vefe bet deuet ar c'hoant-se beteg enno biskoazh..

ADLODENNAÑ PE DILODENNAÑ ase ema an dalc'h !

6

Skrivet ez eus bet meur a wech ez a war zigreskaad produoù al labour-douar, plant kement ha loened, goude an adlodennañ, dreistoll abalamour ma ne vez ket troc'het an avel kén gant ar c'hleuzioù. Plijoud a ra d'ar saout, gwir eo, goudoriñ e-harz ar c'hleuzioù er gouañv, ha disheoliañ dindan ar gwez en hañv. Med, beteghenn, ma c'hoarvez pennadoù digresk epad ar barraoù amzer fall, n'eus ket kavet den ebed gouest da brouiñ e vez, a hed ar bloaz, muioc'h a laezh gant ar saout er parresioù n'int ket bet adlodennet ewid ne 'z eus er parresioù a zo bet gwraet. Komzet e vez iwe deus 20% pe 30% a randamant ouzhpenn a-dreñv un troc'her-awel ewid an eostoù. Savet eo bet an dregantadoù-se warlerc'h ewezhiadennoù bet gwraet e broioù disheñvel awalc'h diouzh hon heni, evel **Denmark**, **Iselvroioù** ha **Provañs** e-toues reoù all. E **Breizh**, beteghenn, n'eus nemed an taolioù-essa bet gwraet gant an INRA war barkeier mais, er **Morbihan**, a gement a zegass deomp un dra sirius bennag. Diskouez a raont penaos e teu an east eizhtez abretoc'h en ur park kloset gant gwez, ewid en ur park digor. Un dra a c'hell pouesañ e-leizh war ar randamant eo ma c'hoarvez un darvoud fall bennag gant an amzer pa vez bresk tre ar blaïtenn (da skwer pa vez oc'h ober he bleuñv). Diskouezet eo bet ganto iwe penaos ez eus un digresk war ar randamant e-harz ar c'hleuzioù, war hed uhelder ar c'harzh, ar pezh a oar mad kement labourer-douar a zo ; med, goude-se, war un hed etre diw ha pemp gwech uhelder ar c'harzh, e vez kavet ur c'hresk braw ewid kempouesañ ar c'holl gwraet gant ar c'hleuz ; pelloc'h c'hoazh diouzh bord ar c'hleuz ne vez gwelet na kresk na digresk ebed beteg kreis ar park. Setu perag n'eur ket deuet a-benn, warlerc'h an ewezhiadennoù-se, da lakaad da zont war wel ur c'hemm anad ha splann etre randamant ur parkad mais digor hag heni ur parkad kloset, adal ma tosta an eil hag egile douzh eizh dewezh-arad bennag (4 ha), lakaet a-gostez leweson ar primder.

Ahanta ! Ma n' eus ket tu da lakaad anad e teu gwelloc'h an east, pe e vez muioc'h a laezh hag a gig er parkeier kloset, « bec'h dehi neuse ! » a lavaro tud zo : d'an traoñ kement kleuz a zo, ar gwez kemendall, hag ober un tantad gant ar c'hoad hag ar c'heuneud anezo, kement ha lidañ fin ar c'his kozh da labourad an douar ! Opala ! Ur wech ouzhpenn, arabad mont re vuan ganti memestra, rag, ma 'z eo anavezet mad ar pezh a vez diskaret, ez eo nebeutoc'h gwraet ar pezh a zo da zont

Kempenn ar richerioù en ur zalc'her ar gwez.

warlerc'h, ar pezh a zo d'en em gavoud. An natur a-vremañ n'eo ket ken « naturel » ha ma vez kredet alies : a-nebeudoù eo bet gwraet, epad kantvedoù, gant an dud, gant al loened, gant ar plant ha gant kement hag a zo o vevañ war-c'horre an douar ha dindannañ. Diwarno oll ez eus bet en em gavet ur c'hempoues. Risklus awalc'h e vefe neuse chañch mod d'an traoù re vuan, heb teuler ewezh. Ar c'hleuzioù hag ar girzhier e kaver enno ha warno loened bihan, laboused, amprevaned, hag all. Talvoudus meurbed lod aneho ewid al labour-douar. Da skwer, gant al laboused preizh e vez lonket al logod-douar. Bez ez eus e-barzh an natur « chadennoù » a-boues ewid ar vuhez : pa dorr ur mailh e-barzh ar chadenn, ez a homañ da fall en he fezh. Da skwer, ma vez distrujet un amprevan hag a zo kustum da glask e vevad diwar ar c'hleuzioù, ez eus kalz da bariañ e kresko buannoc'h amprevaned all hag a yae kent d'ober e brejoù d'an heni kentañ, ma vez kaset ar c'hleuzioù d'an traoñ ; ha petra chomo d'ober neuse, nemed implij muioc'h a louseier c'hoazh. Ur skwer all c'hoazh, kehid ha m'emaomp ganti : diwar studia-dennoù bet savet gant un enklasker war ar vewoniezh, eo bet diskouezet an digresk krenn bet deuet war randamant ar melchon e parkeier ur c'horn-bro, adal m'eo bet distrujet al lanneier kozh wardro, rag er remañ e kave bod sardonennoù hag a lakae bleuñv ar melchon da zont frwezh, dre ma klaskent boued enno.

Ahendall, diwar an enklaskoù bet savet gant enklaskerien INRA **Roazon**, e ouezer ez eo kisidikoc'h ouzh ar c'hleñvejoù (evel an « oidium » ha reoù all) eostoù ar parkeier digor ewid re ar parkeier kloset gant kleuzioù ha gwez. Pa vez yac'h ar bloawezh, ne vez ket gwall anad an dra-se. Med ma teu ur bloawezh fall war an east, e vez falloc'h c'hoazh ar jeu pa ne vez ket a gleuzioù e-barzh un dachenn vras a zouar. Rag en em ledañ goustatoc'h a ra ar c'hwenn-gwez a zegass ganto ar c'hleñvejoù, pa vez harzoù o tont diwar ar girzhier.

D'an dud a blij deho mont da chasael eo aes kompren ne gavo ket kén ar gedon hag al laboused na boued na bod, goude ma vo bet distrujet kement kleuz, kement bod lann ha kement koad a zo. Koulskoude n'eo ket deus ar chasse hebkén e fell din ober hanw amañ, med dreistoll deus ar vuhez dindan hec'h oll stummoù ha gant he doareoù niverus ha disheñvel an eil re diouzh ar re all. Akomod eo kaoud peb tra er memes mod ha war an heveleb ton eveljust : fonnussoc'h e teu al labour martese, kalz muioc'h ha kalz buannoc'h e vez produet kredabl, med dañjerus tre e c'hell ur sort doare bezañ iwe, dreistoll ewid al labour-douar. Pa 'n en gav ur gwall zarvoud, gwelloc'h e talc'ho ur blantenn pe un aneal an taol ma ne vez ket re warezet araog, na bountet re ewid reiñ frwezh, laezh pe gig, da lavared eo ma ne vez ket bet re « spissaet » an traoù war o zro. N'eo ket sur e vefe un dra vad : ass re bell war raog mod newez al labour-douar, war zigarez produiñ muioc'h-mui. Gant an dra-mañ, ar produiñ muioc'h-mui, e vez lakaet kalz a dud da ankounac'haad traoù, dister d'o soñj, evel ar c'hleuzioù, ar girzhier, ar gwez, ar gwazhioù, ar poullou leun a vuilhenn, ar prajoù boug, ar paludoù, ar c'hoajoù hag al lanneier. Sed ase traoù ma 'z eo troet ar beisanted a-vremañ d'ober fae warne. N'eo ket didalvez o leweson war al labour-douar koulskoude. Martese zokén, ur wech bennag, e vo kavet enno un diskoulm da gudennoù hag a zo a-boues ewid ar bed buhezeg, piw 'oar ? Rag, gant al liessort ma 'z int, ez int ur feunteun disheñvel ewid ar vuhez, hag ur mirlec'h gwirion ewid ar gouennoù ral ha gouez.

Med neuse, a lavaro reoù all, hastit afo da chom a-sav gant an adlodennañ milliget-se araog ma vo diskaret ha distrujet kement vad a zo, araog ma vo gwraet un deserzh deus **Breizh**. Ha bez ez eo hemañ ur soñj fur, pe daoust ha n'eus nemed un tamm bihan deus ar wirionez gant an dud-se ? Ha perag ne vije ket kavet an tu da

gass an adlodennañ war raog heb lakaad an distruj krenn da vont d'e heul ? Possubl eo, ya, a gav din, med ne vez ket aes, sur, ober an adlodennañ ma klasker war ar memes tro chom heb distruj re...

Klewet ho peus hanw martese deus taolioù-essa bet gwraet amañ hag ahont ewid gwellaad an adlodennañ war ar poent-mañ. Roet ez eus bet tro din da weled kement-se deus tost awalc'h, en un tu bennag e **Breizh**, ha n'eo ket war un dachennig douar hebkén, med war un tregont mil dewezh-arad bennag beteg henn, ewid an daou vloaz diwezañ. Gant daou pe dri bloaz all moarvad, ma vez dalc'het da vont ganti evelse, e vo gwelet ur chañchamant war maesioù ar c'horn-bro-se, kredabl awalc'h...

Penaos e vez kaset an traoù en-dro neuse ? Araog kement adlodennañ, hag er bloaz araog ma vez possubl, e vez gwraet ur « ragstudi » gant ekolojisted. Ar remañ, klaskerien eus Skol-Veur **Roazon**, a ra tro ar barres a-hed hag a-dreus. Gweled a raont an dud hag ar maesioù. Klask a raont gouzoud penaos eo lodennet an douaroù etre parkeier, prajeier, lanneier ha koajoù ; pelec'h ha penaos ema an heñchoù, ar gwazhioù, ar richerioù, an tachadoù doureg hag ar paludoù, pa vez anezo. Da gement kleuz e vez gwraet ur gwel, ha lakaet un notenn dehañ. Da lavared eo, e vez renket e gis : mad tre, mad, fall pe fall tre, herwez ma vez a-dreus pe a-benn d'an awel, herwez ma vir — pe ne vir ket — douzh

DISKAR-AMZER

Er bradenn gwleboreg
Diw renkennad haleg
Mantret.

Lussenn war ar stêr :
Koadoù er pellder :
Drumennet.

Delioù o veleniñ.
Delioù o koueziñ.
Marwet.

A-zioc'h azh chiminal
Mogedenn o nijal
Ken skañv !

Gwennili tec'het da bell
Ha ganto, aet diwar wel
An hañv.

Oabl loued, difiñv, doanius
Brini o c'hoagal euzhus
« Kañv, kañv » !

Y. Brusq

an douar a vont d'an traoñ gant an dour beteg ar richerioù, hag herwez ma vez gwez warnañ ha loened bihan ennañ pe ne vez ket. Savet e vez neuse kartenn ar barres, tresset e vez warni ar c'hleuzioù (gant ul liw diouzh o zalvoudegezh), ar gwazhioù hag ar richerioù, an heñchoù darempredet hag ar re zileset, ar parkeier, hag all. En tu all d'an ekolojisted, e teu iwe tud deus « Mererezh ar Savadurioù ». Tennañ a raont fotoioù deus an tiez kozh ha deus ar manerioù. Ewid pezh a sell muioc'h douzh an adlodennañ, e klaskont, epad al labourioù a yay da heul, gweled ar pezh a zo da viroud, evel tro-dro ar chapelioù kozh hag an tiez kàer, an heñchoù don ha disheoliet ewid mont da bourmen enno, ha kement korn-douar plijus d'al lagad ha mad da vezañ diwallet. Goulennet 'vez iwe o ali digant spessialisted diarbenn ar pezh a dalvez ar c'hleuzioù a-eneb krignerezh an douar, hag o soñj war an dour a red dindan an douar ha war e c'horre. Dont a ra ouzhpenn ekonomisted da studiañ an atantoù : ped a dud zo o labourad enno, petra a zouar zo ganto, ped a loened-korn (laezh ha kig) ha ped pemoc'h, petra 'vez hadet pe blantet er parkeier (eost, geot, mais, patates pe beterabes), pe oad eo al labourerien douar, pe perc'hennet pe merourien ez int, daoust ha chom a ray ar re yaouank war ar maes, hag-eñv ez eo bodet pe dispartiet al lodennoù douar, hag-eñv ema an dud o c'hortos an adlodennañ pe n' emaint ket, hag all...

Tachadoù douar gant c'hwec'h pe seizh dewezh-arad zo awalc'h ewid labourad.

Harzoù gwez pin pa vez bet skarzhet ar gwez-derw.

LIZHEROÙ

Koulz eo din profito ewid adkomanan-
tiñ da **b/Pobl Vreizh**... Lennet e vez peb
niverenn ganin penn-da-benn ha diouzhtu,
seul wech ma arrua. N'eo ket da lâred eh
on a-du rik gant kement a vez lâret gant
hemañ-henhont. Med goude 'vefen ket a-
du tamm ebed gant **Pobl Vreizh**, e kav din
e lennfen anehi memestra, peogwir eo ar
« gelaouenn bolitikel nemeti » en bre-
zhoneg, hag en brezhoneg mad. Ouzh-
penn-se eo ur gelaouenn onest : embannet
'vez lizheroù al lennerien na possubl 'vefe
ket roet mel d'ar skipailh dalc'hmad gant
ar forc'h naw vis ; ha n'eo ket « brein »
Pobl Vreizh dre re a arc'hant iwe, pell
alesse. Setu e kassan ur chekenn 60 L.

Yann-Erwan Plourin, Brest

Kenvrois ker,

Setu ur chekenn 90 L. ewid ma adko-
manant, hag un tamm arc'hant 'zhpenn,
kement ha roiñ skoazell deoc'h ewid al
labour dispar a rit ewid difenn hor yezh,
hon fobl hag hon bro.

Plijadur vras 'm bez beb mis o lenn
Pobl Vreizh penn-da-benn.

Ganeoc'h ewid Breizh, ha ma gwellañ
gourc'hemennou d'ho skipailh en e bezh.

M.I. Mareil - Mauldre

*Dalc'hmad komzoù hegarad en dro-
mañ : ne raont ket a zroug ! Trugarez vras
d'hor c'henvroad divroet, ha dezañ c'hwe-
kañ ha kalonekañ gourc'hemennou
skipailh Pobl Vreizh !*

Kenvrois ha keneiled ker,

« Breudeur, ni 'ghev ho klemmou eus an
tu all d'ar mor » : setu ase ur pennad hag
a zlefe bezañ lennet gant kement den a
c'hell henn ober, e Breizh a-bezh, ken
pouesus ma 'z eo an danvez anezañ.
Ouzhpenn-se ez eo ar pennad kelennus
kenañ, peogwir e tiskouez splann, ur wech
muioc'h, e c'heller lavared ha skrivañ
traou a-boues, ewid hor pobl hag ar re all,
heb ober gant an amerikaneg milliget. Ha
tonkadur an traou-se n'eo ket tamm ebed
chom kuzhet, daoust ma vezont skrivet en
ur yezh dismegañset ewid c'hoazh. N'eus
harz ebed ewid ar wirionez. Va gwellañ
gourc'hemennou neuse da **Fañch Morvan-
nou** hag en deus kredet sevel a-eneb ar

« sunerien wad ». Red e oa lavared krenn
ha krak da dud so : « **Ho** sossialism n'en
deus **netra da weled** gant ar sossialism a
vennomp ewid Breizh », ha neuse ez eo
bet gwraet.

Intereset bras on bet iwe gant lizheroù
J. L'Hours ha **J. Abasq** (daoust ma ne 'm
eus ket bet klewet e Reter Breizh trous ur
bresel ken kriz etre an Ilis hag he deñved).
Kaloneg tre eo bet **Fañch Morvannou**, ha
J. L'Hours war e lerc'h : perag ? Peogwir
o deus kemeret ar riskl e vefe gwraet
« kilstourmerion » anezao, gant tud di-
boell... Reizh kenañ e kavan dielfennadur
J. Abasq diwarbenn abegoù « denel »
c'hwitadennoù ar sossialism... Dan-
vezelour n'on ket... Lavared a ran ez eo
ur **vezh** gweled pegen treud eo bugaligoù
zo, e-kehid ha m'emaomp oc'h ober
« joujou » gant « gadgets » milliget an
Amerikaned ! Red eo din lavared ouzh-
penn : bourc'hision a **spered** a ra an oll-
zanvezouriezh eus tud hag a oa, int-i o
hunan, savet a-eneb da vourc'hision a
spered. Ouzhpenn-se : trist eo an ollzan-
vezouriezh, ha peogwir ez eo trist, e teu da
vezañ, anezi he hunan, ur relijion.

Ne fell ket din bezañ treuskomprenet :
war raog e rankomp mont, mes bewech
ma ra an « araokourion a spered » ur fasi
grevus, e c'hoarzh 'leizh o c'hof ar **wir**
gilstourmerion : daoust m' eo leun o go-
delloù a arc'hant brein, e teuo ar marw
d'ober war o zro iwe, hag e vint debret
gant ar preñved...

J.-P. B., Roazon

Ur chekenn 50 L. ouzhpenn, da roiñ
harp d'ho kelaouenn n'heller ket ober
hepti.

*Nann, n'eo ket « brein » Pobl Vreizh
gant re a arc'hant, sur ! Na gant re, na
gant nebeutoc'h eged re. Feiz ! Vad a ra
kaoud ul lizher sort gant hemañ ur wech
dre vare : roiñ a raer melchon d'ar gaseg
kozh gant ar forc'h naw vis ; roiñ mel
d'an dud gant ur forc'h sort-se a vije
diaessoc'h : lakaomp e vefe roet gant al
loa-bod, ha mad pell zo !*

Setu e lâromp trugarez a greis kalon
d'hon lenner a Vreizh, ken ewid e adkoma-
nant, ken ewid e gomzoù frealzus. Hag e
talc'himp da vont neuse, gant ur ger-stur
newessaet : onest dalc'hmad, brein birvi-
ken !

Pobl Vreizh

GOUEL AR BREZHONEG

Diwar vremañ e ouier e pelec'h ha
pevare e vo gwraet ar c'hentañ Gouel
ar brezhoneg da zont : e Plabenneg an
heni vo, eus ar 14 d'an 18 a vis Mae
1980

Un nebeud tud eus Bro Leon ema dija
war o c'hont ar prientiñ eus ar gouel :

- ezomm zo arc'hant : henn kass da
Lena Petton, rue de la Paix 29290
Saint-Renan.
- ema ar bruderezh e karg : Herve
Petton, rue Victor-Hugo 29200
Brest
- wardro an darempredoù-diavaes e
ra : Kristina Jegou 46, rue de Lyon
29200 Brest.
- ha pleustriñ war ar c'hudennoù tek-
nik a vo gwraet gant : Patrick
Gouez, Penn-ar-C'hoad 29212 Pla-
bennec

Trugarez da J.-P. B., ewid e lizher hag e chekenn. Laouen omp o weled e talc'h ar mennosiou d'ober an dro. Peb heni a vir gantañ e vennosiou eveljust : al lennerion hag oberour ar pennad meneget. Mes talvoudus ha frwezhus eo a-dra-sur lakaud mennosiou beb sort tud stok-ha-stok : diwar ar stokadennoù-se e teu ar sklêrijenn !

Pobl Vreizh

Setu ur chekenn a 60 L., komanant-skoazell ewid **Pobl Vreizh**, ur gelaouenn muiañ karet, brezhoneg pobl ha dispar enni : dalc'hit 'ta !

Gwellañ gourc'hemenoù sossialist ha breton.

J.L. Kerdoncuff, Brest

Kenvrois ker,

Setu amañ kant lur ewid daou gomanant : unan da **b/Pobl Vreizh**, unan all da **Le Peuple Breton** : 100 L. zo ur gont vad, peogwir on 'chom e-barzh ur vro estren. N'hon devez ket ataw ar memes menno-siou, memestra on ganeoc'h ewid Breizh, ar Vretoned hag hor yezh.

H. Cam 49800 St Barthélemy-d'Anjou

PLANEDENN

DISKAB-AMZER 1979

1

PLANEDENN, lost an ti, ar bidoc'hig, newez deuet er-maes an niv. 1 anezi. Da zont er-maes beb tri mis. Kom. bloaz : 50 L - I. Gourmelon CCP 1988-54 P Roazon.

PREDER

Lavared a rafed ur fleurennig...
Käerroc'h eo c'hoazh eged ur fleurenn.
Lavared a rafed ur goabrennig
O kantren e glasder ar mitin...
Lijerroc'h eo eged ur goabrenn.
Lavared a rafed mousc'hoarzh ur bugel... Ya...
Rag ken tener eo ha mousc'hoarzh ur babig.

Se a zeu en ho spered...
Vel gwilzh an newez-amzer
War bleunioù al liorz.
Vel ur glawennig hirc'hortoset
War un tamm-douar sec'hedeg.
Vel... Re diouizieg 'z on, siwazh !
Ewid kavoud ar gerioù deread.

Ha pebezh hanw ken käer en deus se !

E yezhoù zo e vez distaget
En un doare doussig, flourig.
Evel hanw ur boud muiañ-karet.
...En hor yezh-ni, an hanw-se
A zasson, a strak, a darzh.
Gis trous klezeier Nevenoe.
Gis speuniadennoù Alan al Louarn.
E-gis garmoù dispac'h Ar Balp
Hag e Vonedoù Ruz :
... « FRANKIS » !...

Y. Brusq

Frankis iwe ewid merc'hed Breizh red dezo c'hoazh mont d'ar poull-kannañ gant an dilhad...

Paperenn ewid goulenn mont e-barzh

UDB

Hanw hag hanw-badez .....

Chomlec'h .....

Goulenn a ran moned e-barzh Unvaniezh Demokratel Breizh

D'an (d'ar) ..... 19 .....

Sin : ..... Da gass en-dro

(troc'het pe adskrivet) da

UDB B.P. 304 - 29273 BREST-CEDEX

DISKENNOMP OLL, BRETONED, EN IFERN DA WELED...

POBL
VREIZH

Ar re a zo desket bras e brezhoneg ar levrou o do anavet amañ talbenn (pe titl) unan a ganennoù ar Barzhas-Breizh, chañchet un tamm : « Bretoned » hon eus merket, e lec'h « kristenion ».

Gwezharall e oa rac'h an dud, pe dost, tud a feiz kristen... An ifern a oa unan ag an traou pouesussañ a vese kelennet d'ar vugale er c'hatechimech :

« — Petra eo an ifern ?

— Ul lec'h a beb sort tourmantoù da beheni eh a ar re a zo marwet e stad a bec'hed marwel.

— E petra e kofsis an tourmantoù ag an ifern ?

— E voud e'id james heb gweled Doue, hag e voud losket ged an diaouled durant an eternite »...

N'eo ket rekis boud desket bras e brezhoneg ar pemdez a-benn kompren ar « brezhoneg beleg »-mañ, tennet ag ur levrig katechimech moulet e Gweped, e ti Galles, e 1879...

Mes n'omp ket e 1879 : kant vlé arlerc'h eh omp. Hag a-c'houde 1879 hon eus gwelet dija, meur a wezh, an ifern ar an douar : daou vresel-bed spontus, heb kontiñ ar breselioù « bihan »... Gwelet hon eus an ifern en Auschwitz, Treblinka, hag iwe e Hiroshima, Nagasaki... An ifern ar an douar, lakaet e-mesk ar re vew, n'eo ket ged an diaouled pe ged Doue, mes ged an dud o hunan...

E Plogo, tost da Veg ar Ras, eh eus iwe un ifern : ifern Plogo. Beg ar Ras, Beg ar Van, Ifern Plogo, Bae an Anaon : er c'hornad-se a veg ar C'hap e kaver tolpet meur a lec'h m'ema bet skotet spered hon tadoù kozh gete, peogwir e seblante ar marw boud gwraet e zemeurañs eno. Ifern Plogo : eno e vese ar gwashañ neuse e'id ar paourkaezh tud beuzet...

Sorbiennou kozh, traou achu, marvailhoù tud di-zesk hag aes da spontiñ...

Ya, elreson. Ha neoazh : petra vo lâret pa ouio an dud ema an EDF e klask ober un ifern Plogo newez ?

Kuitaomp ar sorbiennou, ar barzhas-Breizh hag ar c'hatechimech, ha diskennomp ar an douar en-dro, ma oamp oaet a spered e-barzh an ifern kristen, pe mem er baradoes...

Ur c'hatechimech newez zo. E galleg ema. « L'énergie nucléaire : le projet de la centrale nucléaire. 25 questions - 25 réponses ». Ya, ur c'hatechimech

newez, ged goulennou ha respontou, el gwezharall gozh...

Ur c'hatechimech newez, ennañ 56 a bajennoù. Koustet en deus 150 000 000 a sañtimoù hag e vo kaset da 320 000 a familhoù a zepartamant Penn-ar-Bed : else e ouio rac'h an dud penaos diskenn en ifern a-dra-sur...

Rag ema an EDF e klask moned d'an daou-lamm ruz bremañ. Diskoueziñ a ra al « levrig gwer »-mañ ema ar Frañs, ha Breizh dreistoll, edan mankoù a elektrissite, ma ne vez ket savet, buan ha fonnabl, ar sañtral-se a Blogo...

Graomp ni iwe, eraog moned pelloc'h, ur goulenn n'eo ket e-barzh ar c'hatechimech-hont, nag ar respont naket : piw a baeo ar 1500 000,00 a lurioù-se ? N'eo ket an EDF. Mes c'hwi, ha ni, ha rac'h an dud.

Gwelomp pegen galloudeg ema an EDF : e c'hell, else, pouesiñ ar an dud, lakaad oll an arguzennoù da voned ar ar mem tu : he heni...

Da skwer e komzer er levrig-mañ ag an energiezh a c'heller tenniñ a beb sort traou : an heol, an toemnder, an awel, chal ha dichal ar mor... Mes, ewid lâred a-benn arlerc'h, n'eo ket trawalc'h, ema red gortos re bell, hag all, hag all : dalbez ar mem tra. Dalbez el er c'hatechimech kozh : else ema, ne vez ket diskutet, ar wirionezh eo...

Ema an EDF harpet, hag harpet bras, ged gouarnamant Paris... An demokratiezh, n'eus ket anehi kén, ma 'z eus bet anehi dre amañ ur wezh bennag. Mes ar wezh-mañ n'eus ket demokratiezh ken er Frañs : ur seblant a zemokratiezh hebkén. Ema Giscard el ur roue ag an amzer gwezharall. Ar gannaded a vez paeet ewid lakaad ur seblant a zemokratiezh ar ar Frañs. Mes ar roue hag e gusulierion (tud n'int na dilennet na kontrollet ged den) an heni eo a vez e kemer an divisoù bras. Hag ema diviset gete sevel un tredenva e Plogo, hag ema karget an EDF da gass an traou da benn.

Neoazh ema bras an trubuilh e Breizh, hag e Plogo dreistoll, lec'h en deus roet ar maer — an Aotrou Kerloc'h — e ziles. Ema kusulierion Kusul Meur Penn-ar-Bed e pourmen e Flamanville hag e Chinon, hag e tiskleriñ : « Nous ne sommes pas des pro-nucléaires. Nous prenons les choses telles qu'elles viennent »...

Aotroued diboell, e sevel a-du ged ar gouarnamant, setu toud.

Piw lâro a vouezh uhel awalc'h e pessort dañjer bras ema gouenn an dud ged an nukleel ? Arlerc'h gwall-daol Three Mile Island er Pennsylvani, n'o deus ket komprenet c'hoazh re an EDF ne vez ket c'hoariet ged an tan. Mes ar C'hallaoued en em gav dalc'hmad finnoc'h ha speredekoc'h eged ar re all...

Forzh penaos, ar gwall zo hag a vo ar ar gouarnamant. Rag lâred a ra ar c'hatechimech newez (p. 16) : « La décision de construire une centrale nucléaire est du ressort du gouvernement ».

Kaset eo bet da vale getoñ an oll re a oa a-du ewid difenn, gouarn ha saveteiñ buhez mab-den. Ur wezh c'hoazh eh omp edan ren ur roue diharz e c'halloud.

Paourkaezh maer Plogo, paourkaezh Breizh, paourkaezh Bretoned... 'Maed ha sevel a rahe pobl Vreizh da lâred nann. Mes pobl Vreizh, an 320 000 a familhoù o do bet ressewet ar c'hatechimech newez, ha n'eo ket hebkén un 20 000 bennag a vanifestanted, na boud ema a-boues o stourm elreson.

Diw pe deir bombezenn ar ur sañtral nukleel, hag achu ged ar vuhez (loened, tud, plant) war un dachenn ken bras el departamant Penn-ar-Bed...

Gwelet e vo, martese eraog fin ar c'hantved-mañ, ar pezh a zo bet en em gavet er C'hanada newez so : red kouviñ kant milieroù a dud da Voned kuit ag o zier, pell, pell, ewid gouarn o buhez...

An ifern ar an douarn...

Abalamour d'ur gouarnamant difur ha kollet getoñ e skiant vad... Ur gouarnamant e klass hon kass ar raog el ma vez kaset chass.

Bras ema an dañjer.

« Petra eo an ifern ?

— Ul lec'h a beb sort tourmantoù... » Hag emaer e klask kempenn an ifern-se ar an douar.